

ИСПИТНА ПИТАЊА ЗА ПРВИ КОЛОКВИЈУМ

1. Дефинисати релевантне појаве Економике пословања

Економика пословања је научна дисциплина која изучава економске компоненте и процесе пословања предузећа у условима ограничених ресурса и тржишних законитости. Пословна економика је научна дисциплина која се бави пословањем предузеча у циљу утврђивања законитости и формулисања принципа у организовању економских процеса.

2. Значење и садржај категорија "предузеће", "предузетништво", "предузетник"

Предузеће је основни економски субјект тржишне привреде. Са аспекта економике пословања, предузеће је основни економски организовани облик пословања и економске активности људи, са одређеним дефинисаним циљевима. Предузеће је данас сложен економски и организациони субјект који подразумева детаљну унутрашњу подјелу рада, послова и функција, а самим тим и потребу њиховог координирања ка ефикасном остваривању постављених циљева.

Предузетништво је активност креативног комбиновања расположивих фактора у предузећу у ком се, уз предузимање ризика у процесу пословања, остварују одговарајући резултати.

Предузетништво означава процес стварања нових вриједности, организација и организационих облика у чијој основи су иновативност, односно способност стварања, одржавања и развијања новог.

Предузетник је лице које предузима ризик и шансе које се стварају у креирању и вођењу новог пословног подухвата. Предузетник ствара и мијења предузеће, креира организацију и управљање и прихвата пословне ризике.

3. Значење дисциплине Економика пословања (пословна економика)

Пословна економика као научна дисциплина обухвата економске токове и збивања у предузећу и другим облицима пословања. Пословна економика изучава економске законитости и принципе процеса рада и пословања предузећа, преко компонената улагања и резултата пословања предузећа.

4. Мјесто Економике пословања у склопу економских наука

Економика пословања је повезана и са другим економским наукама, са статистиком, економетријом, кибернетиком и другим, које користе квантитативне методе истраживања. Економика пословања користи те методе. Такође, економика пословања је повезана и са другим, неекономским научним дисциплинама, друштвеним, техничким, медицинским и правним.

5. Карактеристике и циљеви савременог предузећа

Основне карактеристике предузећа су:

- Представља организациону цјелину
- Представља одређену функцију (дјелатност у привреди)

- Има потпуну економску и правну самосталност
- Представља одређено привредно друштво засновано на капиталу или личностима које се у њега удружују

Циљеви предузећа произилазе из његових функција у привреди, сложености и унутрашње структуре и могу бити:

- Економски и некономски
- Власнички
- Менаџерски
- Интерес запослених
- Државни

6. **Предузеће као основни економски субјект**

Предузеће је основни субјект тржишног привређивања, пословања и развоја друштва. Предузеће представља пословну цјелину, јер обавља технолошки заокружен процес рада, чији се резултати размјењују на тржишту. Предузеће је кључни носилац и реализатор економске активности. Предузеће је носилац научно-техничког развоја.

7. **Предузеће и организација**

Предузеће остварује економске и друштвене захтјеве и циљеве у оквиру организације. Циљеви предузећа се не могу ефикасно остваривати без адекватне организације. Организација доприноси остваривању економских циљева и резултата предузећа тиме што обезбјеђује складан однос и рационално ангажовање свих фактора предузећа.

8. **Обиљежја и улоге малих и средњих предузећа**

Мало предузеће карактерише релативно низак степен специјализације послова. Послови малих предузећа су по правилу локалног карактера, са становишта тржишта и запослености. Број запослених у малом предузећу варира од једне области до друге. Мала предузећа имају изузетно значајну улогу у локалном и регионалном развоју једне земље. Битна предност малих предузећа је једноставност, брзина и еластичност у доношењу одлука.

Средња предузећа имају између 100 и 300 запослених. Средња предузећа се налазе на прелазу између малих и великих, и тако, средње предузеће има сличности и са малим и са великим предузећем. Предности средњих предузећа у односу на велика су у већој флексибилности и реагивности на тржиште и технолошке промјене, као и боље и ефикасније коришћење ресурса. Средња предузећа су обично преовлађујућа у структури привреде једне средње економски развијене земље.

9. Карактеристике и врсте корпорација

Велика предузећа (корпорације) располажу великим обимом капитала и покривају велика тржишта. Велико предузеће има значајан утицај на тржиште и тржишна кретања. Обим и обухват послова оваквих предузећа су велики и разноврсни, а производња или промет имају масовни карактер.

Врсте корпорација су:

- Концерни
- Картели
- Трастови
- Конгломерати.
- Холдинг.

10. Холдинг предузећа и холдинг односи

Холдинг је предузеће које има у својини акције или удјеле зависних предузећа. Холдинг представља сложени облик организовања великих пословних система. У овом саставу има више предузећа од којих једно представља матично или управљачко предузеће а остала су зависна. Уобичајени назив за матично предузеће је мати-предузеће а за зависна предузећа – предузећа ћерке.

У оквиру холдинга сва предузећа чланице су потпуно аутономне у пословању. Њихов рад се не координира и не усмјерава управљањем из холдинга. Предузећа која су у саставу холдинга губе своју управљачку али не и пословну аутономију.

Холдинг предузећа могу бити: чиста и мјешовита.

11. Пословна политика предузећа

Пословна политика предузећа представља конкретизацију циљева предузећа, као и метода и средстава за остваривање тих циљева у одређеном временском периоду.

Избор циљева представља једно од кључних питања садржине пословне политике. Правилан избор и постављање циљева од пресудног је утицаја за пословни успех предузећа.

На пословну политику утичу интерни (организација производње, финансијски токови у оквиру предузећа, стимулисање запослених и слично) и екстерни фактори (финансирање предузећа из спољних извора, набавку елемената производње, утицај иностране технологије, итд.).

12. Облици и врсте савремених предузећа

- Инокосно предузеће – предузетник
- Друштва лица
- Друштва капитала
- Задруге
- Дјелови иностраних друштава (предузећа)

13. Предузећа као друштва лица – ортаклуци

Ортаклук је однос између лица која обављају дјелатност у циљу стицања профита. Ова друштва, чији чланови немају ограничену одговорност, су ортачка. Друштва лица (ортаклук) представљају облик организовања предузећа у коме се удружују два или више ортака ради остваривања одређених заједничких циљева у обављању бизниса.

Сва имовина која је унијета у ортаклук прије оснивања или која је стечена за потребе предузећа представља заједничку својину.

14. Предузећа као друштва капитала

Код оснивања и пословања друштва капитала доминантан је капитал. Ова предузећа могу да чине било која физичка или правна лица која располажу капиталом и која су спремна да тај свој капитал уложе у ова друштва ради обављања одређене дјелатности и стицања профита. Ова друштва се обично користе за организовање већих или великих предузећа. Ова друштва се јављају у следећим облицима:

- Акционарско друштво
- Друштво са ограниченом одговорношћу
- Командитно друштво на акције.

15. Карактеристике акционарског друштва

Акционарско друштво је привредно друштво физичких или правних лица које се оснива у циљу обављања привредне дјелатности и чији је капитал подијељен на акције. Акционарско друштво је најпознатије друштво капитала. Данас скоро да нема великог предузећа у развијеним земљама а да није организовано као акционарско друштво.

Основна главница (капитал) тог предузећа унапријед је дефинисана и подијељена на акције одређене номиналне вриједности. Збир утврђених номиналних вриједности свих акција чине основни капитал акционарског друштва.

Акционарско друштво може бити отворено и затворено.

16. Оснивање акционарског друштва

Акционарско друштво се може оснивати на два начина:

- Сукцесивно
- Симултано

Сукцесивно оснивање се јавља у случајевима када оснивачи упућују јавни позив за упис и откуп емитованих акција друштва. Откуп ових акција, поред оснивача, врше и трећа лица, власници капитала, тј. заинтересовани појединци или привредни субјекти.

Симултано оснивање акционарског друштва се јавља у случају када оснивачи сами откупе емитоване акције друштва и када не упућују јавни позив за откуп акција.

Акционарско друштво се оснива уговором о оснивању.

17. Друштво са ограниченом одговорношћу

Друштво са ограниченом одговорношћу оснивају правна или физичка лица улагањем својих новчаних или не-новчаних средстава ради обављања привредне дјелатности и остваривање профита. Улози оснивача чине почетни капитал. Уплатом улога, тј. почетног капитала, оснивачи стичу удио у друштву, сразмјерно величини улога.

Овај облик друштва најчешће служи за организовање малих и средњих предузећа.

18. Карактеристике и врсте јавних предузећа

У управљању јавним предузећем учествује држава преко својих представника. Јавна предузећа обављају дјелатност од посебног и општег друштвеног интереса. Јавна предузећа се формирају у области инфраструктуре и јавних дјелатности (нпр. Водовод, градско зеленило, градска чистоћа, итд.) као и у областима великих привредних система (нпр. ПТТ, жељезница, електропривреда, итд.).

19. Хоризонтално и вертикално повезивање предузећа

Хоризонтално повезивање предузећа настаје повезивањем предузећа из исте или сличне дјелатности.

Вертикално повезивање предузећа врши се у репродукционом ланцу. У том ланцу, нпр. повезују се произвођач сировина, финални произвођач и трговац.

20. Оснивачи предузећа и оснивачки акти

Оснивачи предузећа могу бити физичка и правна лица.

(Физичка лица могу оснивати:

- ортачко друштво
- командитно друштво
- акционарско друштво
- друштво са ограниченом одговорношћу.

Правна лица могу оснивати:

- акционарска друштва
- друштва са ограниченом одговорношћу
- командитна друштва.)

Приликом оснивања предузећа доноси се оснивачки акт предузећа. Лица која оснивају привредна друштва су оснивачи. Сви оснивачи су дужни да потпишу оснивачки акт.

Оснивачки акт може бити у облику:

- уговора о оснивању
- одлуке о оснивању предузећа
- одлуке државног органа.

21. Поступак оснивања и регистрације предузећа

Оснивачи предузећа могу бити физичка и правна лица. Уписом у регистар Привредног суда права и обавезе оснивача се преносе на предузеће.

Приликом оснивања предузећа доноси се оснивачки акт предузећа. Лица која оснивају привредна друштва су оснивачи. Сви оснивачи су дужни да потпишу оснивачки акт.

Оснивачки акт може бити у облику:

- уговора о оснивању
- одлуке о оснивању предузећа
- одлуке државног органа.

Предузеће се оснива на неодређено вријеме, осим ако оснивачким актом није одређен рок.

22. Почетак рада и престанак предузећа (дјелимично одговорено)

Друштво са ограниченом одговорношћу престаје да ради:

- Истеком времена на које је основано
- Одлуком скупштине његових чланова оснивача
- Припајањем друштва другом друштву или спајањем са другим друштвом
- Поступак стечаја
- Правоснажном судском одлуком.

Акционарско друштво престаје да ради у следећим случајевима:

- Истеком времена на које је основано
- Одлуком скупштине акционара
- Уколико се утврди да је упис у судски регистар био незаконит
- У случају стечаја
- Због разлога предвиђеним оснивачким актом друштва.

Ликвидација привредних друштава се спроводи када она имају довољно финансијских средстава за покриће насталих обавеза. Она се спроводи одликом ортака, чланова или акционара. Код ортачких и командитних друштава потребна је једногласна одлука свих ортака и командитора, а код друштва са ограниченом одговорношћу и акционарских друштава одлуку доноси скупштина чланова или акционара.

23. Обиљежја економске и правне самосталности предузећа

Економска и правна самосталност су значајне одреднице предузећа у тржишној привреди. Битна обиљежја те самосталности се огледају у:

- Доношењу планова и програма
- Самосталном доношењу и вођењу пословне политике
- Слободном уговарању послова
- Слободном утврђивању цијена својих производа или услуга
- Расподијели остварених резултата пословања

- Имовинској самосталности
- Слободном удруживању и повезивању са другим економским и некономским субјектима.

24. Дефинисање и садржај функција предузећа

Функција представља скуп повезаних послова и поступака којима се сврсисходније обављају задаци предузећа. Функције и послови у предузећу се могу успјешно обављати само усклађеним и повезаним дјеловањем људи и материјалних компонената.

Функције се класификују према хоризонталној и вертикалној димензији.

- Вертикална подјела функција слиједи хијерархију постављања и реализације циљева и задатака предузећа и надлежности носилаца тих функција. Према овом критеријуму јављају се 3 нивоа функција: управљање, руковођење и извршавање послова.
- Хоризонтална подјела функција слиједи њихов природан ток и одвијање у технолошком процесу и обављање послова предузећа. Према хоризонталној димензији функције се могу дијелити на:
  - Истраживање и развој
  - Техничке функције
  - Финансије и рачуноводство
  - Комерцијалне
  - Планско-аналитичке
  - Кадровске
  - Административне
  - Функције контроле и слично.

25. Вертикална и хоризонтална подјела функција

Функције се класификују према хоризонталној и вертикалној димензији.

- Вертикална подјела функција слиједи хијерархију постављања и реализације циљева и задатака предузећа и надлежности носилаца тих функција. Према овом критеријуму јављају се 3 нивоа функција: управљање, руковођење и извршавање послова.
- Хоризонтална подјела функција слиједи њихов природан ток и одвијање у технолошком процесу и обављање послова предузећа. Према хоризонталној димензији функције се могу дијелити на:
  - Истраживање и развој
  - Техничке функције
  - Финансије и рачуноводство
  - Комерцијалне
  - Планско-аналитичке
  - Кадровске
  - Административне
  - Функције контроле и слично.

26. **Управљање и садржај функције управљања**

Управљање је хијерархијски највиша и најзначајнија пословна функција у предузећу. Управљањем се дефинишу и постављају циљеви, стратегија и политика предузећа.

Садржај управљачке функције чине предвиђање, планирање, усмјеравање и контрола.

27. **Носиоци функције управљања**

Носиоци функције управљања су појединци или колективни органи, делегирани од власника. Они имају овлашћења и сnose одговорност за обављање функције управљања.

Органи управљања у предузећу су:

- Скупштина власника (акционара)
- Управни одбор или одбор директора
- Надзорни одбор.

28. **Карактеристике и садржај руковођења**

Руковођење је функција оперативног управљања и вођења послова предузећа. Основни задатак руковођења је примјена управљачких одлука и њихово претварање у конкретне радне задатке.

Задатак руковођења је и координација појединачних и групних послова.

Основу садржаја руковођења чине послови планирања, координације и контролисања.

29. **Функције носилаца руковођења**

Функцију руковођења обављају директор, генерални директор, предсједник компаније предузећа и руководиоци зависних предузећа, организационих дјелова и функција у предузећу.

Директор предузећа има највећа овлашћења али и највиши степен одговорности.

Извршни директор спроводи одлуке генералног директора или одбора директора.

Руководиоци су носиоци функције руковођења у предузећу, они издају радне задатке руководиоцима нижих нивоа или извршиоцима.

30. **Структура менаџмента предузећа**

Структура менаџмента предузећа је:

- Стратешки менаџмент
- Оперативни менаџмент
- Менаџмент пословних функција

31. **Садржај и задаци извршавања**

Функцијама управљања и руковођења организује се, води и контролише функција извршавања у предузећу. Функција извршавања конкретизује и реализује пословну политику, задатке и налоге управљача и руководилаца. Извршавањем се остварују

результати дјелатности и пословања предузећа. Основни задатак функције извршавања је извршавање раних и пословних задатака предузећа и њихово претварање у конкретне радне и пословне резултате.

32. Врсте и садржај хоризонталних функција предузећа

Хоризонтална подјела функција слиједи њихов природан ток и одвијање у технолошком процесу и обављање послова предузећа. Према хоризонталној димензији функције се могу дијелити на:

- Истраживање и развој
- Техничке функције
- Финансије и рачуноводство
- Комерцијалне
- Планско-аналитичке
- Кадровске
- Административне
- Функције контроле и слично.

Функција је дјелатност или група послова у предузећу која се састоји од низа међусобно повезаних и усклађених послова и радних операција који чине одговарајућу цјелину или дио шире цјелине. Обављањем тих послова и операција реализује се дио укупних задатака и пословања предузећа.

33. Економски значај и улога средстава

Свако предузеће при оснивању мора располагати одговарајућим средствима и имовином. Према улози и функцијама у предузећу средства се јављају у следећем облику: средства за рад и предмети рада. Средства представљају нужан инструмент и компоненту рада и пословања сваког предузећа, као привредног и пословног субјекта.

Средства предузећа се првобитно налазе у новчаном облику.

34. Натурални и економски облици средстава

- Натурални облици средстава – у процесу пословања предузећа средства имају карактер средстава за производњу. Сходно функцији у пословању, средства се могу дијелити на:
  - Основни материјал за обављање технолошког процеса
  - Помоћни материјал
  - Средства за рад.
- Економски облици средстава – економска функција средстава у процесу рада и пословања почиње њиховим уношењем у предузеће као одређеним економским вриједностима. Та функција траје све док се средства не репродукују у њихов полазни, новчани, облик. Обзиром на карактеристике средстава, она се дијеле на:
  - Обртна средства – која у једном циклусу предузећа потпуно изгубе своју употребну вриједност
  - Основна средства – која у једном циклусу дјелимично преносе своју вриједност,

задржавајући употребне карактеристике и функције све до краја свог радног вијека.

35. Карактеристике и врсте основних (трајних) средстава

Основна или стална средства су трајни, материјални облик средстава предузећа. Основна средства су дио укупних средстава и имовине предузећа. Она се постепено троше у процесу пословања, и то у дужем временском периоду. Трошење основних средстава се назива амортизација. Основна средства се дијеле према стању и према појавним облицима.

Подјела основних средства према стању су:

- Основна средства у припреми (започети радови на изградњи нпр грађевинског објекта или опреме, залихе грађевинског материјала..)
- Основна средства у употреби (земљиште, грађевински објекти, средства за рад)
- Основна средства изван употребе.

Подјела основних средства према појавном облику су:

- Нематеријална улагања
- Материјална средства
- Новчана средства у облику дугорочних финансијских пласмана.

36. Извори основних средстава

Извори финансирања основних средстава се дијеле на:

- Сопствене
- Удружене
- Кредитне
- Изворе солидарности.

37. Капацитети основних средстава

Капацитет подразумијева производну моћ средства за рад, тј. изражава производне и друге могућности. Капацитет је техничка и економска категорија.

У пракси се капацитет појављује као:

- Урађени, инсталирани капацитет
- Радни капацитет
- Оптимални капацитет
- Минимални капацитет
- Остварени капацитет.

38. Врсте вриједности основних средстава

Разликујемо следеће вриједности основних средстава:

- Набавна вриједност
- Амортизована вриједност
- Садашња вриједност

- Ревалоризована вриједност.

39. Појам и економски значај амортизације

Амортизација је новчано изражено трошење основних средстава у процесу рада и пословања предузећа. Амортизација је економска категорија која кроз процес смањења вриједности основног средства преноси дио те смањене или отписане вриједности на нови производ. У току пословања предузећа формира се амортизациони фонд у који се намјенски усмјеравају сва новчана средства на набавку нових или замјену основних средстава, инвестиционе поправне, ремонтовање машина, итд.

40. Начини обрачуна амортизације

1. Ако се амортизација израчунава у равномјерним годишњим износима, то је пропорционална временска амортизација. Код пропорционалне амортизације њен годишњи износ (A_g) се добија када се набавна вриједност основног средства (V_n) подијели планираним вијеком употребе.

$$A_g = V_n / h$$

2. Временски дегресиван обрачун амортизације полази од претпоставке да се основно средство у почетку коришћења више троши и да је ефекат тог коришћења већи. У почетном периоду коришћења основног средства амортизација се обрачунава по већој стопи.
3. Прогресивни поступак амортизације представља метод при коме се сваке наредне године или мјесеца у одређеном износу повећава амортизациона стопа.

41. Карактеристике и врсте обртних средстава

Под обртним средствима се сматрају она пословна средства која се једнократним употребама троше у пословним процесима предузећа. Њихов вијек употребе је краћи од једне године. Углавном, обртна средства чине предмети рада. Међутим, осим предмета рада у обртна средства се убрајају и новчана средства, готови производи, полупроизводи, недовршени производи, залихе, краткорочна потраживања.

42. Кружење (циркулација) обртних средстава

Обртна средства се троше једнократном употребом у процесу рада. Обртна средства стално круже и мијењају облик у процесу пословања предузећа.

Кружење се може представити на следећи начин:

- Циклус обртања средстава започиње новцем који служи за куповину сировина, репроматеријала и других материјала потребних за рад и пословање. Уз помоћ осталих фактора у процесу рада ствара се готов производ или услуга. Готов производ се продаје на тржишту и за то се добијају новчана средства. Добијена новчана средства се поново употребљавају за набавку предмета рада. На тај начин се затвара круг кретања обртних средстава предузећа и то на почетној тачки – новчаним средствима.

43. Коефицијент обрта обртних средстава

Коефицијент обрта је број који показује колико се пута обртна средства обрну у току неког временског периода (најчешће у току једне године). Обично се сматра да је предузеће успјешније уколико је коефицијент обрта већи.

44. Трошење и ангажовање средстава

Трошење је један од облика улагања материјалних и људских компонената у процес рада и пословања предузећа. Без обезбеђивања и улагања потребних компоненти нема ни процеса репродукције нити резултата предузећа. У процесу трошења средстава и процесу пословања предузећа њихове употребне вриједности се троше или потпуно губе.

Процес трошења се може посматрати:

- Са становишта обављања репродукције пословања предузећа
- Према времену трошења
- Према утицају тржишта.

Ангажовање је улагање средстава ради обављања дјелатности предузећа. Ангажовање средстава је почетни услов за настанак процеса трошења радне снаге и средстава. Средства која се уносе у предузеће везују се за одређени временски период, доживљавају одређене метаморфозе, а по завршетку процеса репродукције предузећа добијају слободан новчани облик, са циљем поновног ангажовања.

Битни елементи ангажовања су:

- Величина ангажованих средстава
- Вријеме ангажовања.